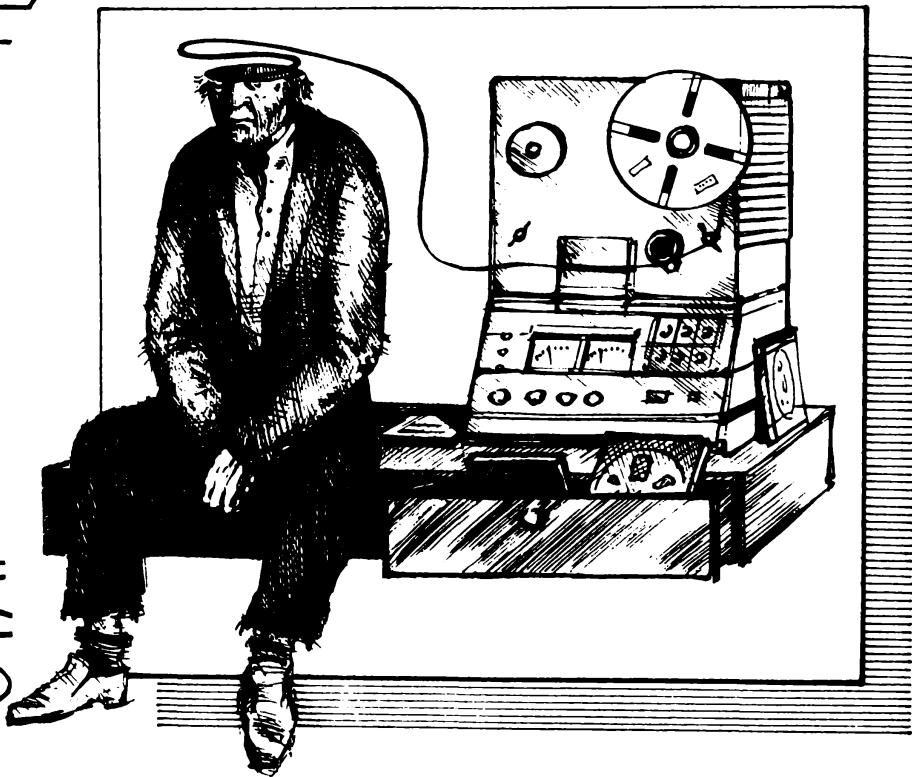

ОСТАННЯ СТРІЧКА СРЕЧА

Семюел БЕККЕТ

П'ЕСА НА ОДНУ ДІЮ

З англійської переклав
Володимир ДІБРОВА

Пізній вечір у майбутньому.

Брудний закапелок, в якому мешкає Среч.

Посередині кону, на авансцені — маленький стіл, дві шухляди якого обернені до глядачів.

Край столу, обличчям до залу сидить підтоптаний стариган. Це — Среч.

На ньому — старі й куці, вилялялі, колись чорні штани. Такого ж кольору камізелька з чотирма настовбурченими кишенями. Важкий срібний годинник на ланцюжку. Заяложена й розхристана біла сорочка без коміра. Неймовірне взуття — здоровезні, але вузькі й гостроносі, брудно-білого кольору шкарбани.

Біле обличчя. Буряковий ніс. Скуйовджене сиве волосся. Давно неголена щетина.

Сильно мружить короткозорі очі, але окулярів не носить. Недочуває. Хрипкий, надтріснутий голос. Інтонації, які ні з чіми не сплутаєш.

Важка хода.

На столі — магнітофон з мікрофоном та купа картонних коробок з бобінами.

Освітлено тільки стіл і порожній кін довкола нього.

Якусь мить Среч сидить нерухомо, тоді голосно зітхає, дивиться на годинник, нишпорить у кишені, виводуває конверт, ховає його назад, лізе в іншу, дістає в'язку ключів, підносить їх до очей, перебирає, знаходить потрібний, підводиться, ступає крок до шухляд. Схиляється, відмикає першу, зазирає до неї, обмацує рукою, дістає бобіну, підносить до очей, кладе назад, замикає шухляду, відмикає іншу, зазирає всередину, обмацує, дістає чималий банан, підносить теж до очей, замикає шухляду, кладе ключі до кишені. Обертається, йде у бік рампи, спинається, погладжує банан, облуплює його, кидає лушпиння під ноги, кладе кінець банана в рот, закликає й безтямно дивиться перед себе. Нарешті, надкушує банан, розвертається, крокує вздовж рампи й назад, не виходячи з освітленого кола, тобто не більше п'яти кроків у кожен бік, задумливо жує свій банан. Наступає на лушпиння, посковзується, мало не падає, але втримує рівновагу, нахилиється, розглядає лушпиння, гілля його носакон через рампу. Знов походить вперед-назад, доїдає банан, повертається до столу, сідає, на якийсь час залякає, тоді голосно зітхає, дістає ключі, перебирає їх перед очима, знаходить потрібний, підводиться, йде до столу, відмикає другу шухляду, дістає другий банан, не менший за перший, розглядає його з усіх боків, замикає шухляду, ховає ключі до кишені, розвертається, йде до рампи, спинається, погладжує банан, облуплює його, жбурляє лушпиння до оркестрової ями, кладе кінець у рот, стоїть нерухомо, зорить перед себе в п'ять. Раптом його осяває думка, він запихає банан до кишені камізельки так, що кінчик залишається назовні, і мчить щодоуху вглиб темного кону. Минає десять секунд. Чути, як він розкорковує пляшку. Минає п'ятнадцять секунд. Він повертається в освітлене коло й сідає до столу. В руках у нього — заяложений гробсбук. Він кладе гробсбук на стіл, витирає спочатку долонею рот, потім витирає долоні об камізельку, нарешті вмощується і вдоволено потирає руки.

СРЕЧ: (жваво) Та-а-к! (Схиляється над гробсбуком, гортає сторінки, знаходить потрібний запис, читає.) Коробка...тр-р-ри...бобіна...п'ять. (Підводить голову,

замислено дивиться перед себе. Задоволено.) Бобіна! (Пауза.) Боб-біна! (Щаслива посмішка. Пауза. Схиляється над столом, шарудить коробками, зазирає у кожну.) Коробка...тр-р-ри...тр-р-ри...чотири...два... (здивовано) дев'ять! Якого біса?...сім...ага! хол-лєра! (Дістає коробку, обдивляється.) Коробка номер тр-р-ри. (Ставить її на стіл, відкриває, перебирає бобіни.) Бобіна (зазирає у грєсбух)...п'ять... (повертається до бобін)...п'ять...п'ять...ага! ось де вона, зараза! (Дістає бобіну, тулить собі під ніс.) Бобіна п'ять. (Кладе її на стіл, закриває п'яту коробку, ставить її на місце, бере бобіну.) Коробка тр-р-ри, бобіна п'ять. (Схиляється над магнітофоном, підводить очі. Задоволено.) Боб-бі-ніс-сімо! (Блаженна посмішка. Нахилиється, заправляє стрічку, потирає руки.) Ну-ну. (Зазирає у грєсбух, читає, що написано у примітках.) Мати упокоїлася, нарешті...Так...Чорний м'ячик... (Підводить голову, безтямно дивиться перед собою. Здивування.) Чорний м'ячик? (Знову зиркає у грєсбух, читає.) Смаглява гувернантка... (Підводить голову, насуплюється, знову дивиться у грєсбух, читає.) Шлунок трохи послабило... (пхикає) Незабутнє... що? (Нахилиється впритул до аркуша.). Рівнодення, незабутнє рівнодення. (Підводить голову. Безтямний погляд. Здивування.) Незабутнє рівнодення?... (Пауза. Знизує плечима, повертається до грєсбуха, читає.) Прощай — (перегортає сторінку) — кохання.

Розгинається, супить брови, тягнеться до магнітофона, вмикає його, готується слухати, перехилиється над столом, спирається на нього ліктями, прикладає долоню до вуха, схиляється ще нижче, обличчям до залу.

СТРІЧКА: (сильним, досить бундючним голосом, який належить, безумовно, Сречу, але тих далеких часів, коли був він іще молодим та дужим.) Рівно тридцять дев'ять років сьогодні, а я — здоровий, мов — (Умощуючись, він несамохіть перекидає одну з коробок, лається, зупиняє стрічку, ліктем зсовує коробки та грєсбух, від чого вони падають на підлогу, перекручує стрічку назад, вмикає магнітофон, сідає, як зручніше.) Рівно тридцять дев'ять років сьогодні, а я — здоровий, мов віл, якщо не рахувати стару болячку, та й розумово теж, словом, маю усі підстави вважати, що я досяг... (шукає слово) ...апогея — принаймні його околиць. Відсвяткував цю сумну подію, як і торік, і позаторік, у барі. Людей — ні душі. Сів до каміна, заплющив очі і подумки одсівав зерно від полови. Дещо занотував на зворотному боці конверта. А як приємно знов опинитись у власному барлогу й нап'ясти свої старі лахи. Не втримався, сором сказати, з'їв допіру аж три банани і ледве не впорав четвертий. Як би вони мені боком не вилізли. (Пристрасно.) Все! Жодного більше не з'їм! (Пауза.) Ця нова настільна лампа — саме те, що треба. Коли все довкола в п'їтмі, мені не так самотньо. (Пауза.) До певної міри. (Пауза.) Люблю підвестися, походити сюди-туди в темряві і повернутися до... (вагається)... до себе. (Пауза.) До Среча.

Пауза.

Зерно, що я, власне, під цим розумію? Ну... (вагається)... перш за все, те, що конче мусить лишитися, коли полова, моя, власна полова, розвіється. Я заплющую очі і намагаюсь його уявити — те, невід'ємне, справжнє.

Пауза. Среч на мить і собі заплющує очі.

Що за тихий, казковий вечір сьогодні. Я нашорошую вуха, але нічого не чути. Стара міс Мак-Тупа завжди о такій порі співає. А от сьогодні мовчить. Отак, каже, я співала, коли дівувала. Невже і вона колись у дівках ходила? В неї таке добре серце. Вона з провінції. Явно. (Пауза.) Цікаво, чи співатиму я, якщо доживу до її віку? Ні. (Пауза.) А чи співав я в дитинстві? Ні. (Пауза.) А коли ж я співав? Ніколи.

Пауза.

Щойно слухав свої старі записи. Так, навмання. В каталог навіть не зазірав за датою, але, явно, їм років десять-дванадцять. Я тоді жив більш-менш регулярно з Біанкою, на Кедар-стріт. Слава богу, що виплутався. Там було без варіантів. (Пауза.) Ну, що в ній такого, якщо розібратися? Очі хіба що. Теплі та ніжні. Щойно знову побачив їх, мов живі. (Пауза.) Ні, вони таки дуже... (Пауза.) Та що тепер... (Пауза.) Від старих спогадів часом так щемко стає, а іншого разу — то й навпаки (Среч зупиняє стрічку, але, зміркувавши щось, слухає далі) — вони допомагають по-новому... (вагається) глянути на власне минуле. Невже я справді був таким шмаркачем? А голосочок який! Боже, боже... А сподівання! (Короткий смішок. Среч і собі пхикає.) А плани! (Знову смішок на стрічці. Среч пхикає слідом за ним.) Менше пити, наприклад. (Тепер сміється лише Среч.) Цікава статистика. З попередніх приблизно восьми тисяч годин тисячу сімсот він провів у шинках та барах. Тобто, якщо відкинути сон, то вийде більше, ніж двадцять, та де, майже сорок відсотків життя. (Пауза.) Планує зменшити... (вагається)... інтенсивність статевого життя. Хвороба та смерть батька. Мрії про щастя мерхнуть.

Життя не дає послабки. Глузує з того, що сам називає «юністю», дякує богіві, що вона скінчилася. (Пауза.) Скоріш удає, ніж дійсно радіє. (Пауза.) Натяки на... грандіозні плани. А в кінці скавучить і скаржиться на... (короткий смішок) Провидіння. (Тривалий сміх на стрічці, врешті починає сміятися і сам Среч.) І що ж лишилося з усієї тієї немічі? Дівчина у блаженському зеленкуватому пальті посеред брудного перону? Що ще?

Пауза.

Якщо подивитися на...

Среч зупиняє магнітофон, супить, дивиться на годинник, підводиться, йде углиб кону, зникає в темряві. Минає десять секунд. Чути, як він розкорковує пляшку. Через десять секунд — другу, через десять секунд — третю. Минає ще десять секунд. Раптом лунає його непевний, голосний спів.

СРЕЧ (співає):

Божий день скінчився,
Западає ні-іч,
Сутінковий...

Напад кашлю. Повертається до освітленого столу, сідає, витирає рот, вмикає магнітофон, уможовільнюється зручніше.

СТРІЧКА: ...події минулого року з погляду вищої мудрості (сподіваюся її колись-таки набуті) і відібрати найсуттєвіше, то що лишиться? Будинок над каналом, у якому пізньої осені помирала моя мати після довгих років удівства... (Среч здригається) і... (Среч спиняє магнітофон, перекидає стрічку трохи назад, схиляється над динаміком, вмикає) помирала моя мати після довгих років удівства, і...

Среч зупиняє магнітофон, підводить голову, дивиться невидючими очима перед себе. Губи його безгучно вимовляють слово «удівство». Він підводиться, човгає вглиб неосвітленого кону, повертається з грубим словником, ставить його на стіл, сам сідає й шукає це слово.

СРЕЧ (читає зі словника): Нешлюбний стан чоловіка або жінки після смерті одного з подружжя. (Здивовано підносить голову.) Кого саме? (Пауза. Знову дивиться у словник. Читає.) Удовецтво — удовичка — удовівна... Те ж саме у тваринному світі, зокрема у... павук «Чорна вдова» (*Latradectus mactans*)... водиться в Америці... чорне тіло з червоною ознакою на черевці... (Підносить голову. Задоволено.) Павук «Чорна вдова»!

Пауза. Він закриває словник, вмикає магнітофон, сідає так, щоб було краще чути.

СТРІЧКА: ...лава за молом, з якої було видно її вікно. Я сидів на холоді та вітриську і щиро бажав її смерті. (Пауза.) Місце там досить безлюдне. Хіба що пройде яка нянька чи діти, пенсіонери або собаки. Я згодом усіх їх добре вивчив — зовні, звичайно. Особливо одну смагляву юну красуню. Вона одягалася у все біле, чисте та накрохмалене. Гарні, високі груди. Завжди гуляла з чорним дитячим візком, який через свій неймовірно громіздкий дашок скидався на катафалк. Коли не зиркну на неї, все натикався на її погляд. Але коли я набрався хоробрості й заговорив, — не представившись як годиться, — вона пригрозила погукати поліцію. Наче я зазіхав на її невинність! (Сміється. Пауза.) Але яке у неї було лице! А очі! Немов... (шукає слово) ...хризоліт! (Пауза.) Було та загуло... (Пауза.) Одного разу я сидів, як завжди, коли раптом — (Среч зупиняє стрічку, супить брови, знову вмикає) — штора, із дерев'яних таких, круглих хріновинок, піднялася, хтось пожбурих м'яча маленькому білому пуделю і влучив у мене. Я підвів очі й не помилюся. Вона. Нарешті. Якусь хвилину я мовчки сидів, не випускаючи з руки м'яча. Песик стрибав на мене, гавкав. (Пауза.) Цілу хвилину. Її хвилину, мою хвилину. (Пауза.) Песику. (Пауза.) Нарешті, я простяг йому м'ячик, а він узяв його в зуби. Обережно-обережно. Старий, невеликий, чорний м'ячик з твердої гуми. (Пауза.) Я й тепер відчуваю його, немов щойно тримав у руці. До смерті, мабуть, не забуду. (Пауза.) Міг би собі залишити. (Пауза.) А віддав собаці.

Пауза.

Було та загуло...

Пауза.

Цілий рік смутку і безпросвітних духовних злиднів скінчився того вікопомного березневого вечора, коли за молом, на скаженому вітрі мені все зненацька відкрилося. Так, то було-таки відіння. Саме про це я зараз конче мушу сказати й занести на стрічку, не чекаючи того дня, коли справу життя буде завершено і час зітре з моєї пам'яті, все ще цупкої або вже захололої, спогади про те чудо... (вагається) ...той вогонь, що розбурхав душу. Те, що я тоді раптом побачив, те, що мені відкрилося, збіглося повністю з тим, у що я вірив завжди, потай від себе самого, а саме, що я... (Среч роздратовано зупиняє стрічку, перекидає її вперед,

зупиняє, слухає далі) ...величній гранітній скелі, бризки від хвиль, шумовиння, яке здіймалося й тануло в променях маяка, вітромір, що крутився, немов пропелер, і я усвідомив: та темрява, що її все життя я силкувався позбутися, приховати, і є насправді моїм найсуттє... *(Среч лається, зупиняє стрічку, прокручує вперед, слухає далі)* ...нерозривну єдність моєї думки, доки я не припинив пов'язувати бурю та ніч з осяянням, вогнем... *(Среч лається ще голосніше, спиняє стрічку, прокручує її вперед, слухає далі)* ...обличчям у груди і пригорнувши її всю до себе. Ми довго не рухались. Але під нами все колихалося і гойдало нас тихо, лагідно, вгору та вниз, з одного боку на інший.

Пауза.

Було вже за північ. Ніколи доти не чув я такого. Пронизлива тиша. Неначе світ знелюднів.

Пауза.

Закінчу на...

Среч зупиняє стрічку, прокручує її назад, знову вмикає.

...човном до верхнього озера. Вийшли, купалися біля берега, потім випливали на бистрину і покинули веслувати. Вона лягла на дно, ноги випростала, підклала руки під голову, очі заплющила. Сонце, вітерець, вода тепла, швидка. На стегні в неї я помітив подряпину і спитав, звідки це. Та, сказала вона, агрус збирала. Я повторив, що, на мою думку, продовжувати безглуздо. Вона погодилась, але очей не розплющила. *(Пауза.)* Подивися на мене, кажу я їй. Вона не поворухнулася, і тільки... *(пауза)* через кілька секунд її повіки ледь-ледь розтулилися,— дуже вже сонце сліпило. Я нахилився так, щоб на неї падала тінь,— і очі розкрилися. *(Пауза. Майже пошепки.)* Впусти мене. *(Пауза.)* Течія прибила нас до порослої диким ірисом приступки. Як же ж вони схилялися до човна, мов зітхали! *(Пауза.)* Я лежав біля неї, втупившись обличчям у груди і пригорнувши її всю до себе. Ми довго не рухались. Але під нами все колихалося і гойдало нас тихо, лагідно, вгору та вниз, з одного боку на інший.

Пауза.

Було вже за північ. Ніколи доти...

Среч зупиняє стрічку, щось обмірковує. Нарешті, лізе в кишеню, тоді в другу, натикається на банан, виймає його, розглядає, запихає назад, шукає далі, витягає конверт, зазирає всередину, ховає його до кишені, дивиться на годинник, підводиться, йде углиб кону, зникає у темряві. Минає десять секунд. Чути цокання пляшки об склянку, потім сичання сифона. Минає десять секунд. Знову дзенькає склянка об пляшку. Минає десять секунд. Непевною ходою до столу чалапає Среч, підходить до шухляд, виймає в'язку ключів, підносить їх до очей, знаходить потрібний, відмикає першу шухляду, зазирає всередину, щось шукає напوماцки, дістає бобіну, підносить її до очей, замикає шухляду, кладе ключа у кишеню, обходить довкола столу, сідає, знімає бобіну з магніфона, кладе її на словник, ставить чисту бобіну, дістає з кишені конверт, дивиться, що написано на зворотному боці, кладе його на стіл, вмикає магніфон, прочищає горло, починає запис.

СРЕЧ: Щойно оце слухав того вилупка, яким я був тридцять років тому. Невже й дійсно я міг верзти такі дурниці? Слава богу, це вже не вернеться. *(Пауза.)* Які в неї очі! *(Замислюється, раптом усвідомлює, що це ж він записує мовчанку, зупиняє стрічку, замислюється, нарешті каже.)* Все, що не є у цій... *(Усвідомлює, що магніфон не записує, вмикає запис.)* Все, що не є у цій купі гною: світло прозоріння, гріхозна п'тьма, голодовки та насолода... *(вагається)* ...якої не позбавлений жоден вік людини... *(Кричить.)* Так! *(Пауза.)* Під три чорти! О господи! Звільни його від цього завдання! Чуєш! *(Пауза. Знеможено.)* А може, так і треба. *(Пауза.)* Може, він має рацію. *(Супить брови. Усвідомлює, що пауза затяглася. Спиняє стрічку. Дивиться, що написано на конверті.)* Тьху! *(Бгає його, відкидає геть, супиться, вмикає запис.)* Нема що казати, немає на кого скаржитися. Рік туди, рік сюди. Завше та сама кислятина і затвердіння у шлунку. *(Пауза.)* Замилувався словом «бобіна». *(З часливого посмішкою.)* Боб-біна! Найчасливіша мить за останні півмільйона років. *(Пауза.)* Продано сімнадцять примірників, з них одинадцять за оптову, знижену ціну для заокеанських публічних бібліотек. Робимося всесвітньовідомими. *(Пауза.)* Фунт і шість шилінгів за книжку... Ні, вісім. Фунт-гаки й вісім шилінгів. *(Пауза.)* Раз чи двічі улітку вилазив погрітися на сонечко. Ходив до парку, змерз, як цуцик, але закуняв-замріявся, думав, швидше б померти. Ніде ні душі. *(Пауза.)* Останні забаганки. *(Рішуче й пристрасно.)* Геть, позбутися їх! *(Пауза.)* Мало не осліп, перечитуючи «Еффі», по сторінці на день, і знову плакав. Еффі... *(Пауза.)* А міг би зазнати з нею щастя. Тоді, на Балтійському морі, серед сосен та дюн. *(Пауза.)* Міг би? *(Пауза.)* Ну а вона? *(Пауза.)* Та годі! *(Пауза.)* Пару разів заходила Фані. Старезна, кощава хвойда. Ну, який нині з мене мужчина?! Та нехай і за такого подякує. Дуже хвацько того разу вийшло. Де в тебе сили взялися, питає, в такому віці? А я їх для тебе,

кажу, все життя заощаджував. (Пауза.) Якось ходив на вечірню відправу. Все, як і у дитинстві. (Пауза. Співає.)

Божий день скінчився,
Западає ніч,
Сутінковий...

(Його нагсадний кашель забиває всі слова)

...морок
Лине навсебіч.

(Задиhaється.) Мостив собі ліжко і впав з ослона. (Пауза.) Інколи серед ночі думаю: може, востаннє ще раз спробувати і ... (Пауза.) Ет, розп'ятався, краще допий ото і гайда до ліжка. Вранці нюні пускатимеш. Або зовсім покинь. (Пауза.) Зовсім покинь. (Пауза.) Лягай у п'тьму, в подушку зарийся — і мар, мандруй собі. Знову на свят-вечір мотнися в гайок, назбирай ягід падуба, котрі червоніші. (Пауза.) Потім знов прогуляйся туманним недільним ранком з тією сучкою і, зачувши дзвони, спинися, послухай і далі йди. (Пауза.) І так далі. (Пауза.) Живи там, живи. (Пауза.) Вительбушуй старий мотлох. (Пауза.) Колись тобі одного разу було замало. (Пауза.) Знову лягай до неї.

Довга пауза. Рвучко схиляється над магнітофоном, швидко знімає бобіну, жбурляє геть, ставить іншу, прокручує вперед до потрібного місця, вмикає, незмигнито дивлячись уперед.

СТРІЧКА: ...агрус збирала. Я повторив, що, на мою думку, продовжувати безглуздо. Вона погодилась, але очей не розплющила. (Пауза.) Подивися на мене, кажу я їй. Вона не поворухнулася, і тільки ... (пауза) через кілька секунд її повіки ледь-ледь розтулилися, — дуже вже сонце сліпило. Я нахилився так, щоб на неї падала тінь, — і очі розкрилися. (Пауза. Майже пошепки.) Впусти мене. (Пауза.) Течія прибила нас до порослої диким ірисом приступки. Як же ж вони схилялися до човна, мов зітхали! (Пауза.) Я лежав біля неї, втупившись обличчям у груди і пригорнувши її всю до себе. Ми довго не рухались. Але під нами все колихалося і гойдало нас тихо, лагідно, вгору та вниз, з одного боку на інший.

Пауза. Среч безгучно ворухить губами.

Було вже за північ. Ніколи доти не чув я такого. Пронизлива тиша. Неначе світ обезлюднів.

Пауза.

Закінчу на цьому. Коробка... (пауза) три, бобіна... (пауза) п'ять. (Пауза.) Мої кращі літа вже, певно, минули... Коли щастя було можливим. Та я не хотів би знову там опинитися. В мене і власного вогню вистачить. І ніхто мені не потрібен. Ні, не хотів би я знову там опинитися.

Среч сидить нерухомо, втупившись у п'тьму. Мовчки крутиться стрічка.

Завіса.

ДІБРОВА Володимир Георгійович (нар. 1951 р.) — аспірант Київського державного педагогічного інституту іноземних мов. Автор статей про творчість ірландських, англійських та американських письменників.

